

Les obres de les muralles i els fossats de Lleida en el context de la guerra dels dos Peres (1366–1367)

CONTEXT HISTÒRIC. LA GUERRA DELS DOS PERES

La reparació de les muralles i els fossats de Lleida durant el període de 1366–1367, s'emmarca dins la guerra dels dos Peres que enfrontà Pere I, rei de Castella, i Pere III, rei d'Aragó. La guerra va començar arran d'un incident succeït a la primavera d'estiu de 1356. A partir d'aquest moment, s'inicià un intercanvi epistolar entre Pere I i Pere III que va conduir a una guerra, no declarada explícitament, entre Castella i Aragó i que no va concloure definitivament fins l'abril de 1375.

El desenvolupament de la guerra durant els dos primers anys d'enfrontaments tingué com a escenari la frontera entre Aragó i Castella. Pere III convertí Calataiud en el seu centre d'operacions (TASIS 1961: 181). En aquesta guerra, Pere III va tenir com a aliats dos importants personatges amb forts interessos a Castella: d'una banda, el germanastre de Pere I, Enric de Trastàmara i, de l'altra, l'infant Ferran, cosí del monarca castellà i germanastre del Cerimoniós.

L'octubre de 1359 Pere III convocava corts a Cervera amb les quals aconseguia finançament per poder realitzar els darrers combats abans del tractat de pau de Terrer, el maig de 1361 (MARTÍN 1970: 83–84). En aquest tractat de pau, com en tots els que se signaren durant la guerra, mai no hi hagué per cap de les dues parts una voluntat ferma de respectar els acords als quals s'arribés (ABADAL 1972: 208). De fet, el juny de 1362 i sense prèvia declaració de guerra, Pere III té notícies de la represa de les hostilitats per part de Pere I quan aquest assetja Calataiud. El Cerimoniós, per aturar l'avanç castellà, va demanar efectius a les corts, que li proporcionaren 500 cavallers i 1.000 ballesters (ABADAL 1972: 243), un nombre insuficient que va haver de completar amb les companyies que Enric de Trastàmara intentava posar al seu servei (DÍAZ 1995: 251), però que no arribaren a Barcelona fins el desembre de 1365. Amb les companyies, Enric de Trastàmara va aconseguir la conquesta de Magalló, Borja, Tarassona i Calahorra, on fou coronat rei el 16 de març de 1366 (DÍAZ 1995: 286). A partir de la coronació del Trastàmara, s'inicià una guerra civil a Castella que, si bé no va comportar cap invasió en els territoris catalanoaragonesos, sí que fou una amenaça constant que suscità pors per un possible atac per part de les companyies franceses. Les disputes entre Pere I i Enric de Trastàmara finalitzaren l'abril de 1369 amb l'assassinat de Pere a Montiel, però els problemes d'Enric amb el Cerimoniós continuaren, ja que aquest pretenia un repartiment de Castella entre els altres regnes peninsulars (ABADAL 1972: 206). Finalment, el 1375 se signà el Tractat d'Almazan en el qual Pere III renuncià a la idea de la fragmentació de Castella i comprometé en matrimoni la seua filla Elionor amb Joan, l'hereu d'Enric II. Aquest fou el punt final dels enfrontaments i el primer pas per a la unió de la corona catalanoaragonesa amb la castellana (RUBIO 1996: 263).

Noemí Riudor i Garcia

RESUM

En el context de la guerra entre Castella i Aragó, la ciutat de Lleida cal que repari les seues fortificacions. El motiu és la vinguda d'exèrcits de mercenaris procedents de França, contractats per Pere III el Cerimoniós i els seus aliats per lluitar contra Pere I de Castella. Les dificultats econòmiques de la ciutat fan que les obres es desenvolupin amb dificultat i es trigui a complir els terminis fixats pel rei. Els períodes d'inactivitat constructiva s'alternen amb d'altres durant els quals es realitzen moltes reparacions en resposta a les notícies que arriben sobre els mercenaris que s'acosten a la ciutat.

PARAULES CLAU

Muralles, fossats, obres, mercenaris, Lleida, Consell General, Pere III.

ABSTRACT

In the context of the war between Castile and Aragon, Lleida had to repair their fortifications. The reason was the arrival of the armies of mercenaries coming from France, arranged by Peter the 3rd of Aragon and his allies to fight against Peter the 1st of Castile. The economic difficulties of the city hindered the development of the works, and it was impossible to finish them before the deadline set by the king. The imminent arrival of the mercenaries used to increase the constructive activities on the walls.

KEYWORDS

Walls, ditches, construction, mercenaries, Lleida, Peter III of Catalonia, Peter I of Castilla.

LA INTERVENCIÓ DE LES COMPANYIES EN LA GUERRA DELS DOS PERES

L'aparició de nous exèrcits, formats per mercenaris a sou que es guanyaven la vida anant a lluitar a favor d'aquell que pogués contractar els seus serveis, provocà un fort impacte en el món de la guerra en el segle XIV. L'exèrcit feudal, armat amb una pesada impedimenta, va perdre terreny davant d'un tipus d'exèrcit més lleuger, mòbil i professional. Abans de l'existència d'aquestes noves tropes, les hosts convocades per dur a terme una campanya determinada es dissolien en finalitzar els enfrontaments i s'integraven altra volta a la vida civil, però els grups de mercenaris no tenien on anar si la pau arribava i, encara pitjor, no tenien de què viure. Les companyies, que era el nom que rebien aquests grups, estaven formades per gent sense recursos que van fer de la guerra el seu *modus vivendi* (ABADAL 1972: 220).

Els primers contactes per portar les companyies franceses a lluitar contra Pere I de Castella els va iniciar Enric de Trastàmara. Després de la pau de Terrer, el 1361, es va refugiar a França i, a les ordres del rei francès, va conèixer el funcionament d'aquests exèrcits contra els quals va haver de lluitar (DÍAZ 1995: 248). Així, va iniciar relacions amb els cabdills principals de les companyies: Calveley, Andrehem i Du Guesclin (ABADAL 1972: 230). La tardor de l'any 1362, Enric signà amb el rei de França, Joan II, un tractat segons el qual el Trastàmara prenia el compromís d'endur-se les companyies a canvi que el monarca francès l'ajudés a aconseguir el tron de Castella. L'any 1365, la reina Elionor, esposa de Pere III demanava a les Corts, reunides a Barcelona, la concessió de diners per pagar els mercenaris (ABADAL 1972: 232). El Cerimoniós, segons explica en la seua *Crònica*, s'havia compromès a pagar-los 100.000 florins d'or que se sumarien als 100.000 compromesos pel papa d'Avinyó, Urbà V, i als altres 100.000 que el rei de França, Carles V, procuraria de grat a canvi d'allunyar dels seus territoris aquells exèrcits incontrolats que vivien del pillatge i el saqueig d'ençà que la guerra dels Cent Anys havia quedat aturada i, per tant, havien vist davallar la possibilitat d'aconseguir cap botí (ABADAL 1972: 231).

El desembre de 1365, les companyies arribaven a Barcelona, a partir d'aquell moment la preocupació principal de Pere III fou procurar que marxessin cap a Castella tan aviat com fos possible. Aquest neguit del Cerimoniós va ser aprofitat pels capitans de les companyies i pel mateix Enric de Trastàmara per exigir al rei noves sumes de diners (ABADAL 1972: 231–232).

El ràpid avanç de les companyies fins a Burgos i Toledo va provocar que Pere I fugís cap a Galícia, on hi havia partidaris seus. Aquest fet suposava una victòria del Trastàmara que el situava en una posició privilegiada davant de Pere III del qual aconseguí, vers el juliol de 1366, l'autorització perquè més contingents de mercenaris creuessin els seus territoris (DÍAZ 1995: 293). Aquest permís reial tingué a Lleida una repercussió directa, ja que posava la ciutat en perill imminent pel fet que les companyies s'hi aproximaven. D'altra banda, en aquell mateix mes, Enric llicenciava la majoria de les companyies i només van restar amb ell les més eficaces, ja que la presència dels mercenaris inquietava la població castellana, que s'havia lliurat al Trastàmara sense massa resistència (DÍAZ 1995: 295).

DESENVOLUPAMENT DE LES OBRES DE LES MURALLES I ELS FOSSATS (LLEIDA 1366–1367)

L'interès per la fortificació de les viles i ciutats dels territoris catalanoaragonesos fou quelcom important durant el regnat de Pere III. La presència de les companyies durant la guerra contra Pere I va comportar la necessitat de protegir amb muralles i fossats les viles i ciutats del regne. Aquest interès és ben palès en el discurs que el rei pronuncià el 1370 davant les Corts, reunides a Tarragona: «vosaltres, ciutats e viles nostres, vos vullats bé enfortir de murs e de valls» (ABADAL 1972: 225).

A València, per exemple, l'activitat fortificadora s'inicià el 1356 i va propiciar la creació d'una de les institucions forals més importants de València, la Fàbrica de Murs i Valls, que s'encarregà de la realització de les obres i d'administrar-les fins a la primera meitat del segle XVII (SÁNCHEZ-CUTILLAS 1970: 200–204).

Les obres de reparació de les muralles i fossats a Lleida no van comportar la creació de cap institució d'aquestes característiques. El

“ (...) el rei manava al veguer, als paers i a ell mateix que s'encarreguessin de fortificar la ciutat amb muralles i fossats

seu desenvolupament es realitzà mitjançant la presència d'un encarregat reial que supervisava les obres: fra Guillem de Guimerà. El primer cop que ens apareix a Lleida és en la reunió del Consell General celebrada el 7 de juny de 1366 on fra Guillem demanava al Consell el seu ajut per fer-se càrrec de les obres de les muralles. La ciutat no acceptà la seua petició i li demanà una còpia del document que li donava poder d'encarregar-se de les obres: «Acordaren que-ls pahers / li diguen que li placie

que do treslat del poder o comissió que ha».¹ Deu dies més tard, fra Guillem de Guimerà presentava el document acreditatiu, segons el qual el rei manava al veguer, als paers i a ell mateix que s'encarreguessin de fortificar la ciutat amb muralles i fossats i els donava poder d'enderrocar cases si això era necessari. Després de presentar el document, fra Guillem els va requerir, sota pena de cent mil sous, a donar compliment a l'encàrrec del rei.

La ciutat en un primer moment intentà guanyar temps i es negà a complir la demanda de fra Guillem. El motiu d'aquesta decisió era la manca de recursos econòmics. L'encàrrec que Guimerà portava suposava una despesa que la malmesa economia del Consell General no podia pas costejar sense endeutar-se encara més. Davant la negativa de la ciutat a donar-li ajut, fra Guillem no deixà de treballar per aconseguir una col·laboració que sabia que necessitava. El 7 de juliol demanà als noms de la gent que pertanyia a les denes² de la ciutat. El llistat de noms, però, no fou lliurat a fra Guillem. Segons el Consell, la ciutat no estava en condicions de saber exactament qui eren els membres de les denes, ja que, a causa del pas de les companyies, molta gent havia marxat de Lleida i dels llocs que li pagaven contribucions.

¹ Arxiu Municipal de Lleida —en endavant, AML—, *Llibre de Concells dels anys 1366–1367*, fol. 7r, registre 400.

² Grup de deu persones destinat a la defensa, al treball, etc. / Treball del comú, al qual acudeixen els veïns d'un poble, en brigades de deu o de més treballadors.

L'acord del Consell no va agradar Guimerà i exigí, amb molta més contundència, rebre la informació que havia sol·licitat. Com a càstig imposà més multes i més severes i exhortà de nou als paers perquè també es fessin càrrec de les obres de reconstrucció de les muralles. Finalment, el Consell acordà donar a fra Guillem informació sobre les denes a condició que ell, abans, revoqués les penes que havia imposat als paers, ja que això anava en contra dels privilegis de la ciutat.

No sabem en quina mesura havia afectat la ciutat de Lleida el pas de les companyies en el seu viatge de Barcelona a Saragossa el gener de 1366. Tampoc no sabem quin fou el nombre de gent que en marxà i que segons el Consell no hi era per reorganitzar les denes. En tot cas podem pensar que la causa de la fugida de certa quantitat de població estava en relació amb el temor que la presència d'aquests exèrcits infonia. Cal que recordem que tant el rei de França com el papa van pagar els mercenaris perquè marxessin del territori francès amb l'objectiu de lliurar-se de la inseguretat que suposava tenir aquests grups tan perillosos desocupats a causa de la pau. Pere III, tal com ens informa en la seua *Crònica*, els oferí els guanys que poguessin obtenir de «lo pillatge que trobarien per los nostres Regnes e terres, exceptat que no combatessen lochs ne forces algunes dels dits nostres Regnes» (ABADAL 1972: 231), però tot i l'advertiment del Cerimoniós de no escometre cap població dels seus territoris, la ciutat de Barbastre es va veure afectada per un atac de les companyies en el qual van morir moltes persones que s'havien refugiat al campanar de l'església (ABADAL 1972: 232). El Consell del 10 de juliol decidí trametre missatgers a Saragossa per informar Pere III de la desesperada situació en què es trobava la ciutat i per demanar-li «que ell face tals provisions a la Ciutat de gents / per les quals la Ciutat sie ben guardada i defesa»³ per vigor de l'usatge *Princeps namque*.⁴ En els acords d'aquesta reunió apareix, per primera vegada, la voluntat expressa del Consell de col·laborar en la reconstrucció de les muralles i, fins i tot, s'estableixen unes directrius⁵ que hauran de marcar el desenvolupament de les obres. Així doncs, s'acordà començar per les muralles velles⁶ i un cop enllestides continuar per les noves. D'aquesta manera, si primer es concentraven els esforços en la reparació dels trams de muralles més interiors, es garantien un recinte segur i protegit en cas que arribessin les companyies abans d'haver conclòs la totalitat de les reparacions.

“si primer es concentraven els esforços en la reparació dels trams de muralles més interiors, es garantien un recinte segur i protegit en cas que arribessin les companyies abans d'haver conclòs la totalitat de les reparacions”

Sembla ser que ens trobem davant d'un principi d'acord entre el Consell de la ciutat i fra Guillem, tot i que restaven certs problemes per resoldre: les multes que Guimerà havia imposat als paers i als caps de les denes no havien estat anul·lades. Els paers consideraven que la imposició de les multes anava en contra dels privilegis de la ciutat. En la sessió del 14 de juliol, s'acordà fer comparèixer davant del Consell fra Guillem per pregar-li que revoqués totes les penes que havia imposat sobre els paers, els caps de les denes i d'altra gent de la ciutat. En aquella mateixa sessió acordaren l'inici de les obres de la manera que el rei havia ordenat i decidiren imposar multes als deners que no acomplissin els terminis que s'especificaven en un albarà que s'havia donat a cadascun d'ells, en què se'ls informava de la tasca assignada en les reparacions. Les multes consistirien en el pagament de cent sous que revertirien en l'obra de les muralles. Pel que fa a les denes dels llocs de la ciutat, s'acordà fer-los arribar albarans i s'encarregà a fra Guillem d'obligar els homes i habitants dels llocs a contribuir en l'obra de muralles i fossats.

Un cop sembla que la ciutat està organitzada per dur a terme les obres de les muralles, sorgeix un nou problema que fa témer als paers nous perills per a la ciutat. Al dia següent s'assabenten que el veguer havia rebut l'ordre de fer sortir les hosts de la ciutat i de la vegueria de Lleida per vigor de l'usatge *Princeps namque* per defensar el principat de Catalunya de les companyies que amenaçaven de destruir-lo. El consell acordà demanar a fra Guillem que, en nom del rei, ordenés al veguer que les hosts romanguessin a la ciutat, ja que, si el mateix Guimerà feia reconstruir les muralles per por de les companyies, la pertença de les hosts representaria un gran perill per a la ciutat si les companyies arribessin amb la ciutat tan desprotegida.

L'acta del Consell del dia 16 de juliol ens informa de l'estat de les obres o, si més no, dels entrebancs per al seu desenvolupament. Fra Guillem explicà als consellers que per poder procedir a la realització dels fossats de les muralles velles hi havia necessitat d'enderrocar les cases de la parròquia de Magdalena que estiguessin situades prop de la muralla. De la promptitud dels enderroc, en depenia l'evolució de les obres, de manera que Guimerà en demanà el vistiplau dels paers. L'acord del Consell, però, no consent l'enderrocament, ja que algunes d'aquestes cases pertanyien a prohoms de la ciutat. Els consellers acordaren demanar al rei que fes aturar els enderroc que fra Guillem estava realitzant, fins a la seua vinguda a la ciutat. Un cop el rei estigués a Lleida, podria comprovar personalment el perjudici que aquests enderroc tindrien. Passada una setmana, la ciutat rebia notícies del rei i els feia saber que les obres havien de continuar immediatament per tal que, passades tres setmanes (és a dir, pels volts del 13 d'agost), s'hagués enllestit l'obra dels fossats i passat un mes la de les muralles. La ciutat donà instruccions per organitzar el treball i complir els terminis reials.⁷

La darrera d'agost era la data límit que el rei havia determinat per tenir finalitzades les obres de muralles i fossats, però a principi d'octubre encara no havien conclòs. Guimerà informà al Consell del malestar del rei pels endarreriments, malgrat les seues advertències sobre el

³ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 20r, registre 400.

⁴ «Del Príncep assetjat. [68. *Princeps namque*] Si el Príncep per qualsevol circumstància es troba assetjat, o si ell mateix té posat setge als seus enemic o si s'assabenta que algun altre rei o príncep ve a fer-li la guerra, i per aquesta raó emplaça la gent de la seva terra perquè vinguin a auxiliar-lo (...) tots els homes, tant cavallers com peons, que tinguin edat i facultats per combatre, tan bon punt sentin o vegin això, l'auxiliaran al més aviat possible» (USATGES 1999: 31).

⁵ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 20r, registre 400.

⁶ Tram de muralla interior, anterior en la seua construcció (d'aquí el nom de velles) al tram exterior anomenat muralles noves.

⁷ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 24v, registre 400.

perill de tenir la ciutat mal murallada.⁸ La voluntat de la ciutat de finalitzar les obres dins del termini fixat la veiem en la sessió del 29 de juliol en la qual el Consell es lamenta de la manca de temps per concloure-les. Però el principal problema de la ciutat no fou el temps, sinó la manca de recursos. En aquesta darrera reunió del Consell, el tema principal que ocupava la discussió no era altre que la recerca de diners. La ciutat reclamava a l'església la seua contribució per a les obres «la qual diffügen i menen per dilacions».⁹ L'acord entre el bisbe i el Capítol, d'una banda, i els paers i fra Guillem, de l'altra, el trobem en la sessió del 10 d'agost. L'església de Lleida es comprometia a fer una contribució semblant a la que es feia a Barcelona i a més posaria a disposició de la ciutat mil homes per treballar en les obres. La manca de mà d'obra també era quelcom que preocupava, de fet els consellers s'havien lamentat en alguna ocasió perquè no hi havia prou homes a la ciutat per realitzar les obres, amb la qual cosa l'oferiment del bisbe i el Capítol fou acceptat pel Consell sense cap mena de discussió. Però, en cap acta del Consell no se'ns informa de la presència d'aquests treballadors en les obres de reparació de les muralles de la ciutat, com tampoc no hi apareix cap notícia que faci referència al cobrament de la contribució. De fet, el 8 d'octubre la ciutat decideix escriure a Barcelona per conèixer les condicions en què els clergues havien de satisfer la contribució per a les muralles i els fossats.¹⁰ Com veiem, els problemes econòmics continuen i les obres no s'acaben.

Fig. 1: Restes de la muralla del segle XIV conservades al carrer Anselm Clavé. Foto: Ajuntament de Lleida

La ciutat continuà fent esforços per cercar diners per pagar les despeses de les obres. Una de les estratègies per aconseguir-los era l'endeutament mitjançant la venda de censals i violaris,¹¹ a més dels impostos que gravaven la població en funció dels béns que posseïa: «segons ço que ha i segons la stimaçió de sos béns».¹² El procés d'endeutament municipal va permetre en un primer moment obtenir diners amb una certa rapidesa i amb facilitats per poder-lo retornar. Quan les

necessitats econòmiques van superar la capacitat de la ciutat per poder fer front al deute contret a curt o mitjà termini, la situació financera va veure's fortament agreujada. En aquesta difícil situació econòmica es trobava la ciutat de Lleida en el moment de reparar les muralles.

Finalment, la construcció de la palanca va dur-se a terme, ja que el 3 de març s'acordà desfer-la i emmagatzemar tota la fusta per si es tornava a necessitar

El 6 d'agost, fra Guillem comunicà al Consell que el rei havia donat llicència a més companyies de França per entrar a Catalunya i, per aquest motiu, ordenava a Guimerà que fes fer unes palanques al riu Segre per on les companyies poguessin passar.¹³ El Consell n'acordà la construcció immediata. Tot i que desconeixem l'indret on calia construir-les, podem pensar que s'havien de situar en algun lloc que permetés que les companyies passessin el riu sense necessitat d'entrar a la ciutat, però, malgrat tot, no tenim

notícia que fossin construïdes. De fet, no és fins al 4 de novembre que s'hi torna a fer esment quan el Consell decidí que les fustes que hi havia tallades per a la construcció de les palanques fossin retirades de l'arenys del riu per evitar que una crescuda de l'aigua se les emportés. El Consell acordà vendre les fustes, ja que llavors no s'havien de menester i en cas de necessitat seria fàcil trobar-ne d'altres.¹⁴

Dos mesos més tard, el 12 de gener de 1367, el perill de les companyies franceses tornava a amenaçar la ciutat, ja que els homes de Bertran du Guesclin i de n'Hug de Calveley, a les ordres de l'aleshores rei de Castella, Enric de Trastàmara, tornaven a acostar-se a la ciutat. Altre cop es feia necessària la construcció immediata de la palanca. Els prohoms encarregats de cercar la fusta per poder dur a terme l'obra,¹⁵ trigaren sis dies a aconseguir-la fins que un fuster anomenat Domingo de la Mora, amb el qual la ciutat tenia un deute de setze lliures, es comprometé a lliurar un rai de fusta per fer el pont si se li retornaven els seus diners.¹⁶ Finalment, la construcció de la palanca va dur-se a terme, ja que el 3 de març s'acordà desfer-la i emmagatzemar tota la fusta per si es tornava a necessitar.¹⁷

El 22 de setembre de 1366, arribaren a la ciutat notícies de la presència d'anglesos, que lluitaven al costat de Pere I de Castella, a les muntanyes de Jaca. En aquest moment, el Consell es lamenta que «d'açò se'n pogués seguir gran dampnatge a la Ciutat i per consegüent a tota / la era i la Ciutat sie mal murada» i per aquest motiu es féu necessari acordar «que-ls donen manera d'on hauran diners a la dita obra».¹⁸

⁸ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fols. 32r–32v, registre 400.

⁹ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 25r, registre 400.

¹⁰ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 32v, registre 400.

¹¹ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 26r, registre 400.

¹² AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 26v, registre 400.

¹³ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 26v, registre 400.

¹⁴ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 35v, registre 400.

¹⁵ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fols. 50v–51r, registre 400.

¹⁶ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 52v, registre 400.

¹⁷ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 56r, registre 400.

¹⁸ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 29v, registre 400.

Pocs dies després que el Consell s'assabentés de la proximitat de l'amenaça anglesa, el 8 d'octubre fra Guillem informà que havia rebut del rei la notícia que les companyies de França entraven a Aragó i que després pretenien anar a Lleida. Altre cop es plantejava una situació de perill imminent sense que les reparacions s'haguessin conclòs. Aquesta vegada el mateix rei recriminava la ciutat per no haver finalitzat les obres dins del termini fixat per ell. El Consell féu fer una crida perquè el diumenge següent tothom anés als fossats per acabar la feina que ja tenia assignada. Qui no complís les ordres del Consell, seria castigat amb les penes que fra Guillem imposés.¹⁹

Entre octubre i gener, sembla que es produí una altra interrupció en la realització de les reparacions, si més no, les notícies que sobre les muralles i els fossats ens donen les reunions del Consell no fan referència a obres ni enderrocs. Malgrat totes les dificultats, hem pogut anar constatant una activitat constructiva a la ciutat que va permetre refer alguns trams de les muralles i dels fossats, de manera que, quan el 12 de gener de 1367, hi tornava a haver una amenaça imminent de les companyies franceses, el Consell acordava fer un

reconeixement que permetés saber quins eren els indrets que encara havien de menester reparacions. L'acord diu que «los pahers ab III o IIII prohòmens regoneguen / los murs de la Ciutat e-ls valls i vegen en qual loch és necessari adob o / reparament o fortalesa».²⁰ A partir d'aquest moment, s'inicià un període d'activitat constructiva. El 15 de febrer fra Guillem demanava als paers que donessin directrius per a la correcta realització de les obres que en aquell moment s'estaven duent a terme a Magdalena i a Sant Llorenç. Es decidí assignar dos prohoms que cobrarien vint-i-cinc lliures anuals per encarregar-se de les obres i de trobar gent que hi treballés de forma continuada.²¹ Per poder aconseguir un millor desenvolupament de les obres, el 26 de febrer alguns prohoms de la ciutat proposaren al Consell encomanar a picapedrers a preu fet²² la feina de tallar la pedra necessària per a les reparacions.²³

A partir del març de 1367, s'observa una major intervenció del rei en l'afer de les muralles, fins i tot alguna propietat reial se'n veu afectada, ja que s'empren pedres i calç del castell per a les reparacions. Segons el rei, es van emprar dos-cents seixanta cafissos de calç i dos mil pedres

“Segons el rei, es van emprar dos-cents seixanta cafissos de calç i dos mil pedres que la ciutat calia que li pagués

que la ciutat calia que li pagués. El Consell considerava aquestes quantitats exagerades i acordà demanar al rei fer un reconeixement per saber les quantitats exactes i evitar, així, que la ciutat pagués més d'allò que havia rebut.²⁴ Dos dies després, el 3 de març, el Consell acordà assignar un jutge per comptar la pedra del castell emprada en les obres de les muralles.²⁵ Pere III intervingué també en favor d'aquells que se'ls havia enderrocat la casa a causa de les obres i manà que se'ls indemnitzés per les pèrdues sofertes. La ciutat considerava que no era la seua obligació i acordà explicar al rei les raons que la ciutat tenia per negar-se a fer les indemnitzacions.²⁶

A final de març, la ciutat començà a tenir problemes amb aquells que vivien fora de les muralles velles, ja que es negaven a pagar la contribució que els pertocava perquè consideraven que eren les muralles foranes les que els protegien i no pas les velles. El 31 de març, el Consell decidí iniciar l'obra de les muralles foranes perquè les reparacions de la muralla vella estaven ja molt avançades: «mas que-s / ha ja enantat molt en los murs veylls que encara la dita obra se / continui e-s faça i que axí meteyss sie obrat en los forans i per tot se obre».²⁷

Tot i decidir d'obrar en les muralles foranes, les negatives de pagament continuaren. En la sessió del 23 d'abril podem llegir que «lo fet de les obres dels / murs han mal recapte per tal car alguns no volen pagar».²⁸ Per solucionar el problema de la negativa d'alguns habitants de la ciutat a pagar les contribucions, s'acordà que tots aquells que vivien fora de les muralles velles calia que contribuïssin en la reconstrucció de les foranes i això era vàlid tant pels habitants de Sant Llorenç —del portal pintat de la Triperia en endavant— com pels de Magdalena —de la porta Ferrissa en endavant. A aquestes contribucions, s'hi afegiria la dels habitants dels llocs del veïnat de la ciutat que, en cas de perill, s'haurien de refugiar dins el recinte de la muralla forana. Pel que fa a la població que vivia dins del perímetre de la muralla vella, calia que pagués només l'obra del recinte interior.²⁹

La darrera informació que tenim referent a les obres de les muralles i fossats de l'any 1367 és del 22 de maig. De totes maneres, trobem notícies sobre la realització d'obres durant els anys 1371, 1372 i 1373, sobretot dels problemes econòmics amb què es trobà la ciutat per poder-les dur a terme.³⁰ El 1371, trobem una referència que ens indica encara l'existència de problemes amb les companyies franceses. En la reunió del Consell del 3 de desembre s'informa que Bertran du Guesclin havia de passar per les terres catalanoaragoneses per retrobar-se amb Enric II i prestar-li el seu ajut. Com a previsió, la ciutat acordà fer un reconeixement de les muralles per poder realitzar les reparacions que fossin necessàries i evitar-se els perills que, novament, la proximitat de les companyies podria suposar.³¹

¹⁹ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fols. 32r–32v, registre 400.

²⁰ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 51r, registre 400.

²¹ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 54r, registre 400.

²² Lladonosa diu que, a causa de l'assessorament de Guimerà, des del 7 de juliol de 1366, la ciutat tenia un grup de picapedrers que treballaven en les obres de les muralles. L'acta del Consell d'aquell dia, 7 de juliol, però, no informa del contracte de cap grup de picapedrers ni tampoc de cap acord del Consell que fes cas de les demandes de fra Guillem. L'esment dels picapedrers ens apareix el 26 de febrer de 1367 i, tot i que el Consell acordà donar poder als paers per contractar-los si ho consideren necessari, les actes no documenten el treball de cap grup de picapedrers llogat amb posterioritat a l'acord municipal. Cfr. LLADONOSA 1972: 482.

²³ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 54v, registre 400.

²⁴ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 55v, registre 400.

²⁵ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 57r, registre 400.

²⁶ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 57v, registre 400.

²⁷ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fols. 59v–60r, registre 400.

²⁸ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fol. 62r, registre 400.

²⁹ AML, *Llibre de Concels dels anys 1366–1367*, fols. 62r–62v, registre 400.

³⁰ AML, *Llibre de Concels dels anys 1371–1372*, fols. 13r, 19v–20r i 25r, registre 401. AML, *Llibre de Concels dels anys 1372–1373*, fol. 4v, 6r, 47r bis i 51v, registre 402.

³¹ AML, *Llibre de Concels dels anys 1371–1372*, fols. 37r–32v, registre 401.

BIBLIOGRAFIA

ABADAL (1972): Ramon d'Abadal, *Pere el Cerimoniós i els inicis de la decadència política de Catalunya*, Barcelona, Edicions 62.

DÍAZ (1995): Luis Vicente Díaz Martín, *Pedro I (1350–1369)*, Palència, Diputación Provincial de Palencia, Editorial La Olmeda.

LLADONOSA (1972): Josep Lladonosa, *Història de Lleida*, vol. I, Tàrraga, F. Camps i Calmet.

MARTÍN (1970): José Luis Martín, «Las cortes catalanas en la guerra castellano-aragonesa (1356–1365)», dins *VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón, II, La Corona de Aragón en el siglo XIV*, València, [s. n.], 1970, vol. II, p. 79–90.

RUBIO (1996): Agustín Rubio, «La política exterior de Pere el Cerimoniós», dins *Història, Política, Societat i Cultura, vol. 3. La forja dels Països Catalans, segles XIII–XV*, Barcelona, Gran Enciclopèdia Catalana, p. 262–263.

SÁNCHEZ-CUTILLAS (1970): Carmelina Sánchez-Cutillas, «La Fàbrica Vella dita de Murs i Valls», dins *VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón, II, La Corona de Aragón en el siglo XIV*, València, [s. n.], 1970, vol. II, p. 199–220.

TASIS (1961): Rafael Tasis, *La vida del rei en Pere III*, Barcelona, Aedos.

USATGES (1999): *Usatges i Constitucions de Catalunya*, vol. I, traducció a cura de Joan J. Busqueta Riu, M. Teresa Quintillà Zanuy i Raül Torrent Torrent, Lleida, Ajuntament de Lleida.